

**Wydział Humanistyczny
Politechniki Koszalińskiej
Koszalin**

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Bogusława Kuźniara: *Filozoficznoprawna analiza zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Rzeszowszczyźnie w latach 1944-1947*, Instytut Prawa. Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji. Katolicki Uniwersytet Lubelski, ss. 228.

Zadania badawcze, które postawił sobie do zrealizowania w rozprawie doktorskiej mgr Bogusław Kuźniar są jak najbardziej na czasie i tylko z pozoru wydają się karkołomne. Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej, szczególnie na terenie obecnego województwa rzeszowskiego, do tej pory nie doczekało się należytego wyjaśnienia i opracowania. W Polsce Ludowej, jako państwie niesuwerennym, można było zajmować się tylko tzw. przyjaźnią z narodami sowieckimi. Po 1989 roku natomiast wprowadzono w Polsce poprawność polityczną i „wybrano przyszłość”. Znow nie było klimatu ani środków finansowych do badania tego, arcyważnego dla teraźniejszości i przyszłości Polski i Ukrainy zagadnienia.

Należy podkreślić, iż dobrze się stało, że mgr B. Kuźniar podjął się trudnego i częściowo do tej pory rozpoznanego zagadnienia badawczego i napisania rozprawy doktorskiej, poświęconej filozoficzno-prawnej analizie zbrodni nacjonalistów ukraińskich z OUN, SB-OUN, UPA i czerni ukraińskiej na określonym terenie. Po zapoznaniu się z Jego rozprawą muszę stwierdzić, że wysiłek badawczy włożony w napisanie tej pracy zakończył się powodzeniem, aczkolwiek pozbawionym pełnej doskonałości.

Tytuł pracy doktorskiej i jej cel główny został sformułowany konkretnie i przejrzysto. Tak sprecyzowany temat, który już w tytule silnie zaakcentował problem nie tylko badawczy, ale i historyczno-polityczny, z całą pewnością odpowiada normom i wymogom stawianym tezom doktorskim. Struktura pracy jest logiczna i przejrzysta. Składa się ona ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, aneksu [w zasadzie ze spisu tabel, rysunków i map] i streszczenia w języku polskim i angielskim. Dobrze w recenzowanej rozprawie

sprawdzają się podsumowania cząstkowe, zawarte na końcu każdego rozdziału. Należy więc stwierdzić, że tytuł pracy doktorskiej, obszar badawczy i konstrukcja rozprawy nie budzą zastrzeżeń. Język użyty do napisania pracy jest komunikatywny, a narracja prowadzona jest w sposób klarowny i rzeczowy.

Recenzent musi przyznać, że Autor dobrze panuje nad zebrany materiał badawczy, posiada też dobrze zorganizowany warsztat naukowy. Dysertacja nie jest obszerna i jej objętość utrzymana została w rozsądnych granicach. Świadczy to o umiejętności syntetycznego ujęcia problemu i zasługuje na pochwałę. Temat rozprawy ujęty został w szerokim kontekście teoretycznym: prawnym, historycznym i politologicznym. Ujęcie tematu przez Autora w tak szerokim zakresie dobrze świadczy o jego umiejętnościach naukowych. Niewątpliwie Autor dobrze buduje i artykułuje hipotezy badawcze. Jego sądy, opinie i komentarze są na ogół precyzyjne, logiczne i spójne. Stawiane tezy i wnioski końcowe, dobrze świadczą o Jego erudycji i znajomości opisywanych i omawianych wydarzeń.

Przystępując do napisania pracy mgr Bogusław Kuźniar dokonał dość szerokiej kwerendy źródłowej i literaturowej, co pokazuje zestawiona na końcu rozprawy Bibliografia. Liczy ona w całości dwadzieścia dwie strony. Autor pracę oparł na źródłach prawa, zasobach archiwalnych, źródłach opublikowanych, literaturze przedmiotu i w małym stopniu zasobach Internetu. Spośród zasobów archiwalnych, Autor wykorzystał materiały przechowywane w Archiwum Państwowym w Przemyślu oraz w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Rzeszowie. Recenzent nie rozumie systemu ułożenia dokumentów archiwalnych w Bibliografii z zasobu Archiwum Państwowego w Przemyślu, a w zasadzie braku systemu. W Literaturze źródłowej zamieścił Autor artykuł F. Rzemieniuk „*Stosunek greckokatolickiego duchowieństwa do państwa polskiego (1918-1939)*”, który w zasadzie nie jest wyborem źródeł, lecz opracowaniem. Podobnie w Literaturze uzupełniającej jest umieszczona publikacja Romana Drozda, *Ukraińska Powstańcza Armia. Dokumenty-struktury*, Warszawa 1998, która powinna znaleźć się w Literaturze źródłowej. Książka ta jest typowym przykładem fałszowania historii przez historyków ukraińskich. R. Drozd, zresztą były rektor Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, pociął dokumenty wytworzone przez nazistowską OUN i UPA i te organizacje „zdemokratyzował”. Taki dorobek spowodował negatywne głosowanie Rady Naukowej w sprawie uzyskania przez niego tytułu profesorskiego. Również w tym dziale Autor umieścił wydawnictwo źródłowe V. V. Vorontsowa, *OUN-UPA. S kem i proti kogo oni voyeovali. Istoriko-dokumentalnyje*

ocherki (powinno być oczerki), Sewastopol 2011. Biorąc pod uwagę całość Bibliografii, należy stwierdzić, iż mimo stosunkowo drobnych potknięć, Autor wykorzystał całą dostępną polską literaturę i materiały źródłowe. Nie można tego powiedzieć o literaturze i wspomnieniach ukraińskich.

Pod względem merytorycznym, ale i technicznym, Autor podzielił dysertację na trzy rozdziały, nie licząc obszernego Wstępu, Zakończenia, Bibliografii oraz Aneksu i Streszczenia w języku polskim i angielskim. We Wstępie Autor dokonał prezentacji tematu pracy, jej celu głównego oraz głównej tezy dysertacji. Ważna jest prezentacja dorobku naukowego dotycząca tematu, ale niestety Autor nie pokusił się o wydanie ocen wartościujących konkretne pozycje literaturowe. Prezentacja ta wystarczająco ukazuje dobrą orientację Autora w zakresie badanej problematyki.

Przechodząc do meritum sprawy należy stwierdzić, że rozdział pierwszy (*Ideologiczna i wielopłaszczyznowa geneza zbrodni ludobójstwa nacjonalistów ukraińskich*) nosi charakter wprowadzający, jednocześnie ukazując ideologię ukraińsko-galicjijskiego nazizmu. Autor w poszczególnych podrozdziałach analizuje antypolska działalność UWÓ i OUN, wzajemne relacje Polaków i Ukraińców w latach 1918-1939 oraz w czasie okupacji sowieckiej, ukraińską kolaborację z okupantem sowieckim i niemieckim oraz ludobójstwo ludności polskiej przez struktury ukraińskiego nazizmu. W rozdziale drugim (*Metody, struktury i celowość aktywności eksterminacyjnej nazistów ukraińskich a próby samoobrony Narodu Polskiego na Rzeszowszczyźnie w latach 1944-1947*) Autor analizuje struktury OUN –UPA, eksterminację Polaków na Ziemi Rzeszowskiej oraz próby samoobrony ludności polskiej jak i dwie akcje odwetowe , w Piskorowicach i Pawłokomie. Rozdział trzeci (*Prawnonaturalne akty Rzeczypospolitej Polskiej jako konieczne następstwo ludobójstwa ukraińskiej ideologii nacjonalistycznej*) poświęcony jest prawnym następstwom zastosowania w praktyce ludobójczej ideologii ukraińsko-galicjijskiego nazizmu. Tytuł ten jest mało precyzyjny, ponieważ to nie ideologia mordowała, lecz kształtowała mentalność nacjonalistów do mordów zbiorowych. Autor analizuje problemy związane z przesiedleniem ludności ukraińskiej z ziem obecnej Polski jak i likwidacją oddziałów UPA, w dalszym ciągu mordujących Polaków. W rozdziale tym dużo miejsca Autor poświęca aspektom prawnym zbrodni ludobójstwa i ich ścigania w Polsce. Ważną sprawą jest analiza ustaleń prokuratorów Oddziałowych Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawie ukraińskiego ludobójstwa. Część ostatnia tego rozdziału skoncentrowana jest na ukazaniu braku polskiej *polityki* historycznej i jej zakłamaniu na Ukrainie. Współczesne stosunki

polsko-ukraińskie, odznaczające się brakiem symetrii i bardzo zakłamate w świadomości Ukraińców, nie sprzyjają rozpowszechnieniu wśród nich prawdy.

Sprawą niezwykle istotną w recenzowanej pracy doktorskiej jest wielokrotne używanie przez Autora pojęcia *nazizm*, na określenie ideologii ukraińskiego (ukraińsko-galicyjского) integralnego nacjonalizmu, nazywanego przez uczonych ukraińskich nacjonalizmem etnicznym. Jest to bardzo ważne w naszej, skażonej poprawnością polityczną humanistyce. Przez wiele dziesięcioleci nauka i polityka sowiecka i tzw. krajów socjalistycznych mówiła o faszyzmie ukraińskim, co było wielkim nieporozumieniem. Faszyzm był tylko jeden, we Włoszech. Nazizm ukraińsko-galicyjский, czy jak pisał dr hab. Wiktor Poliszczuk, nazizm halicki, był tworem rodzimym. Powstał on na Ukrainie i w austriackiej Galicji, późniejszej Małopolsce Wschodniej, równoległe, (a może nawet wcześniej) z hitlerowskim narodowym socjalizmem NSDAP. Czerpał pewne wzory z włoskiego faszyzmu i niemieckiego hitleryzmu. Pewne wzorce rozwiązań gospodarczych jak i kłamstw propagandowych nawet z sowieckiego bolszewizmu. To właśnie W. Poliszczuk po latach badań w Polsce i Kanadzie rozpoznał go jako nazizm. Tak też później określał go prof. Paweł Wieczorkiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Bogumił Grott z Uniwersytetu Jagiellońskiego i niżej podpisany. Profesor Bogusław Bender szczególnie mocno podkreślał istotne elementy doktryny socjalistycznej w tego typu skrajnych ideologiach jak faszyzm i narodowy socjalizm, czyli nazizm ukraińsko-galicyjский czy hitleryzm.

Przechodząc do uwag szczegółowych i opinii wyrażonych w recenzowanej dysertacji należy stwierdzić, że trudno w tej pracy znaleźć ustępy, które zachęcają do większej polemiki. Raczej nie zdarzają się braki imion przy nazwiskach, przekręcenie nazwisk, skróty myślowe i niedopowiedzenia. Sa natomiast błędy literowe. Oto drobne, przykładowe uwagi polemiczne, różne potknięcia bądź niedopowiedzenia, uchwycone przez recenzenta i przedstawione w porządku wynikającym z lektury:

s. 33 Bohdan Pidhadny, powinno być Pidhajny.

s. 189. *Swe najgorsze oblicze pokazała, podejmując współpracę z ideologią nazizmu niemieckiego w trakcie II wojny światowej....* Recenzent uważa, że twórcy nazizmu ukraińsko-galicyjский jak Dmytro Doncow czerpali pewne wzorce i pomysły z ideologii niemieckiego narodowego socjalizmu, ale byli zbyt mali aby współpracować z twórcami hitleryzmu. Natomiast wykonawcy, czyli UPA czy SS-Galizien , policjanci z Ukrainische

Holfspolizei nauczyli się wiele od Niemców podczas udziału w mordowaniu Żydów z gett Dystryktu Galizien i okupowanego przez Niemców Wołynia.

Przechodząc do końcowych uwag i refleksji, należy powiedzieć, że praca mgr Bogusława Kuźniara stanowi bardzo interesującym studium prawno-historyczne, zawierającym duży ładunek ciekawych i mało znanych, czy wręcz nieznanych wątków. Autor posiada szeroką i pogłębioną wiedzę z zakresu prawa, historii i nauk politycznych. Dysertację cechuje dojrzałość sądów i opinii, a nieliczne uwagi polemiczne i drobne błędy nie psują tego pozytywnego konterfektu. Praca ta przybliżyła w szerokim zakresie problem ludobójstwa ludności polskiej i ukraińskiej na ziemiach obecnego województwa rzeszowskiego. Jest to szczególnie ważne obecnie, kiedy hydra ukraińskiego neonazizmu, kryjąca się za hasłami narodowymi i demokratycznymi, tak na Ukrainie jak i w Polsce, znów odżywa pod płaszczykiem ruchu bohaterów walki z komunizmem. Nie oznacza to jednak, że praca ta nie posiada słabych stron.

Biorąc pod uwagę wspomniany dobry merytoryczny poziom pracy, intelektualne zaangażowanie Autora w jej przygotowanie, poprawność założeń i celów badawczych, trafność i aktualność wyciąganych ocen, które pełne rozwinięcie znalazły w Zakończeniu, należy stwierdzić, iż teza doktorska mgr Bogusława Kuźniara odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych z dnia 14 marca 2003 r. (Dziennik Ustaw z 2003 r., nr 65, poz. 595, z 2005 r., nr 164, poz. 1365 znowelizowanej z dniem 1. 10. 2011). Po pewnych poprawkach i uzupełnieniach opowiadam się za opublikowaniem tego doktoratu, gdyż uważam, że ta wartościowa dysertacja stanowić będzie dobry wkład w badania nad dziejami stosunków polsko-ukraińskich jak i ścigania zbrodni ludobójstwa OUN-UPA na terenie Podkarpacia. Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki, wnioskuję o dopuszczenie Pana mgr Bogusława Kuźniara do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

(Prof. zw. dr hab. Czesław Partacz)

Koszalin 2016-08-20

